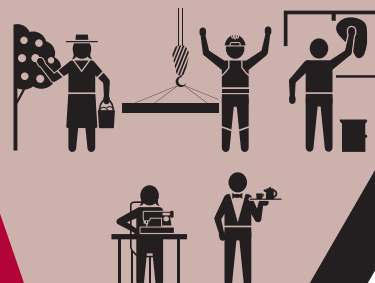

Smaga darbaspēka ekspluatācija — darba ņēmēji, kuri pārvietojas ES teritorijā vai dodas uz ES

Kopsavilkums

Eiropas Savienības (ES) Pamattiesību harta nosaka tiesības, kuras ir īpaši būtiskas darba ņēmējiem, kuri pārvietojas ES teritorijā vai dodas uz ES. Vissvarīgākās tiesības ir cilvēka cieņa (1. pants), verdzības un piespiedu darba aizliegums (5. pants), brīvība izvēlēties profesiju un tiesības strādāt (15. pants), diskriminācijas aizliegums (21. pants), tiesības izmantot darbā iekārtošanas pakalpojumus (29. pants), aizstāvība nepamatotas atlaišanas gadījumā (30. pants), godīgi un taisnīgi darba apstākļi (31. pants), bērnu darba aizliegšana un strādājošu jauniešu aizsardzība (32. pants), patērētāju tiesību aizsardzība (38. pants), kā arī tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību un taisnīgu tiesu (47. pants).

Ārvalstu darba ņēmēju smaga ekspluatācija ir izplatīta, taču bieži paliek neredzama. Vairums patērētāju neapzinās, ka lielveikalā vai veikalā iegādātie produkti vai viesnīcā vai restorānā saņemtie pakalpojumi var būt saņemti no ekspluatētiem darba ņēmējiem. Ekspluatācija notiek daudzās ekonomikas jomās, un tā ietekmē dažādas darba ņēmēju grupas, piemēram, Rumānijas pilsoņus, kuri vāc kartupeļus Ungārijā; sievietes no Subsahāras valstīm, kas ekspluatētas kā aukles Francijā; portugāļu vīriešus, kuri strādā ceļu būvē Nīderlandē; ziemeļkorejiešu vīriešus, kuri kā nekvalificēts darbaspēks strādā kuģu

būvētavā Polijā; augļu vācējus no Bangladešas un Pakistānas — Grieķijas dienvidos. Šiem darba ņēmējiem visbiežāk kopīgs ir tas, ka viņiem stundā maksā € 1 vai daudz mazāk, viņi dienā strādā 12 stundas vai vairāk, strādā sešas vai septiņas dienas nedēļā un dzīvo skarbos apstākļos, kā arī viņiem nepienākas brīvdienas un slimības atvaļinājumi.

Smagu darbaspēka ekspluatāciju veicina ievērojamas ekonomiskās atšķirības pasaulē un arvien pieaugošā pasaules mobilitāte. Aizvien lielākam skaitam cilvēku ekonomiskā situācija dzimtenē liek strādāt ārzemēs, un viņi bieži ir gatavi samierināties ar darba apstākļiem, kas ir daudz sliktāki par vietējiem tiesību standartiem, taču tomēr labāki nekā nabadzība un bezdarbs, no kura šie cilvēki bēg. Pārcelšanās uz citu valsti parasti rada vai saasina sociālās un ekonomiskās neaizsargātības situāciju. Ekspluatācijas risku palielina sociālā izolācija, kas rodas no valodas nezināšanas, no saziņas trūkuma ārpus darba vietas un no vietējo tiesību standartu nezināšanas vai arī neziņas, kur vērsties pēc palīdzības.

Šajā kopsavilkumā sniegti ES Pamattiesību aģentūras (FRA) konstatējumi pētījumam par dažādiem smagas darbaspēka ekspluatācijas noziedzīgiem veidiem, ekspluatējot darba ņēmējus, kuri ir pārvietojušies ES teritorijā vai ieradušies no trešās valsts.

Smaga darbaspēka ekspluatācija un tiesību akti

Smaga darbaspēka ekspluatācija skar gan ES valstu, gan trešo valstu pilsoņus. Tiesības uz godīgiem un taisnīgiem darba apstākļiem saskaņā ar ES Pamatiesību hartas 31. pantu attiecas gan uz ES pilsoņiem, gan trešo valstu iedzīvotājiem un to, vai darba ņēmējs ir likumīgā vai nelikumīgā dzīvesvietā.

“Smaga darbaspēka ekspluatācija” attiecas uz visa veida darbaspēka ekspluatāciju, kas ir krimināli sodāma darbība saskaņā ar tās ES dalībvalsts tiesību aktiem, kurā šī ekspluatācija notiek. Šis pētījums pievēršas ekspluatācijai darbā un ar to saistītiem riskiem. Tajā nav analizēts darba ņēmēju pārvietošanās vai pārvietošanas process no mītnes valsts uz ekspluatēšanas apstākļiem.

Smaga darbaspēka ekspluatācija ne vienmēr ir rezultāts cilvēku tirdzniecībai, kurai nepieciešams nelikumīgā veidā veikt konkrētas darbības ar nolūku ekspluatēt. Tāpat šādā ekspluatācijā cietušie ne vienmēr ir piespiesti strādāt — viņi ir cietušie ekspluatācijā, jo viņu darba pieredze ietver apstākļus, kas ievērojami atpaliek no tiesību aktos noteiktajiem.

FRA ATLASĪTĀ GADĪJUMA IZPĒTE

Tiesu iestāžu pieejamība

Bulgāru pāris novāca augļus un dārzeņus fermā Francijā. Viņus bija norīkojis bulgāru darba devējs, likumīgi pieņemot darbā un parakstot darba līgumu dzimtajā valodā, kā arī viņiem Francijā bija likumīga dzīvesvieta un nodarbinātības statuss. Tomēr viņiem bija ekspluatējoši dzīves un darba apstākļi un viņiem samaksāja tikai par sešām nedēļām, neskatoties uz to, ka viņi strādāja 15–16 stundas dienā piecu mēnešu garumā (no darba samaksas bija atskaitīta arī atpakaļceļa lidojuma biļešu cena). Viņi ziņoja par savu gadījumu Cilvēku tirdzniecības apkarošanas valsts komisijai, kura lūdza centrālajam birojam organizētās noziedzības apkarošanai veikt izmeklēšanu un nepieļaut bulgāru darba devējam turpmāku darbaspēka ekspluatēšanu.

Darbaspēka ekspluatācijā ietilpst rupji cilvēktiesību pārkāpumi, piemēram, verdzība, kā arī rīcība, kura neatbilst smagas darbaspēka ekspluatācijas un noziedzīgi nodarījumu definīcijai. “Smaga darbaspēka ekspluatācija” attiecas arī uz situācijām, kuras atrunātas Direktīvas par sankcijām pret darba devējiem (2009/52/EK) 9. panta 1. punktā — nelikumīga

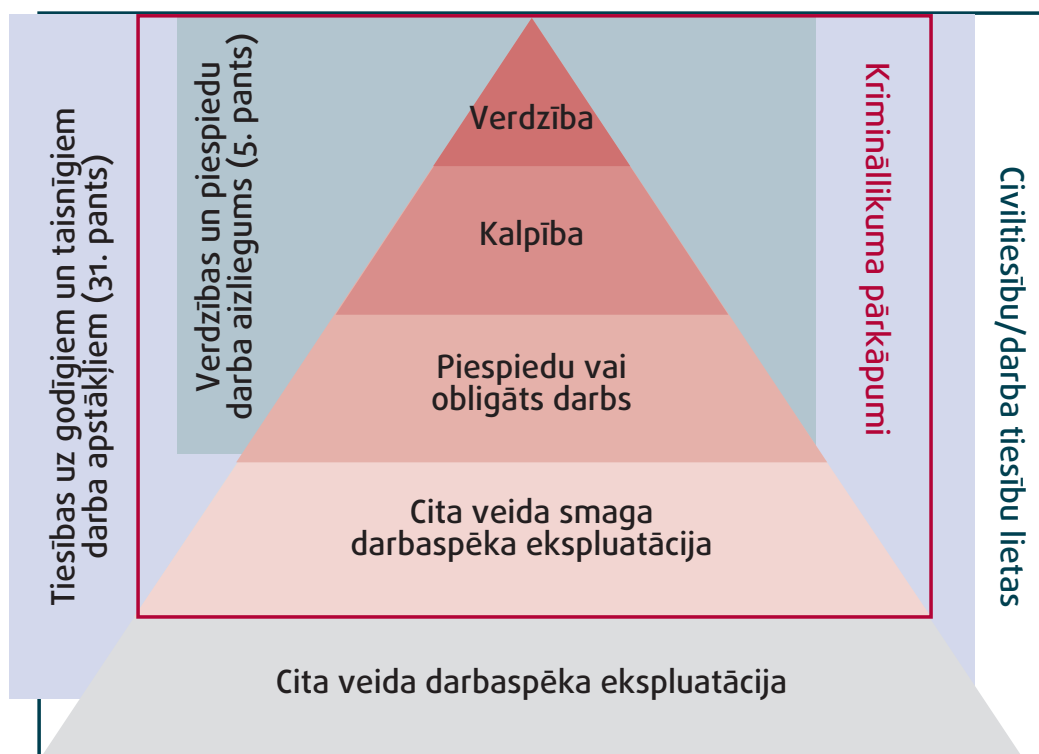
darba ņēmēja nodarbināšana “īpaši ekspluatējošos darba apstākļos”. Saskaņā ar direktīvas 2. pantu šādi apstākļi ir, “ja pastāv ļoti nesamērīgas atšķirības no likumīgi nodarbināto darbinieku darba apstākļiem, kuri, piemēram, ietekmē strādājošo veselību un drošību, kā arī aizskar cilvēka cieņu”. Šis formulējums atspoguļo ES Pamattiesību hartas 31. pantu saskaņā ar kuru darba ņēmējiem ir tiesības uz veselībai nekaitīgiem, drošiem un cilvēka cieņai atbilstīgiem darba apstākļiem. Citiem vārdiem sakot, “smaga darbaspēka ekspluatācija” nozīmē darba apstākļus, kas ievērojami atšķiras no standarta — godīgiem un taisnīgiem — darba apstākļiem, kuri definēti darba tiesībās un citos tiesiskos noteikumos, jo sevišķi attiecībā uz atalgojumu, darba stundām, atvaļinājumu, veselību un drošību, kā arī piemērotu, cieņpilnu attieksmi pret darba ņēmējiem.

Datu vākšana un atspoguļojums

Šis FRA pētījums ir pirmais šāda veida pētījums, jo tajā vispusīgi izskatītas darbaspēka ekspluatācijas visi noziedzīgie veidi, kuri ietekmē darba ņēmējus, kuri pārvietojas ES teritorijā vai dodas uz ES, un pētījumā izmantota gan dokumentu izpēte, gan konkrētu gadījumu izpēte. Dokumentu izpēti par smagas darbaspēka ekspluatācijas tiesisko un institucionālo regulējumu veica visās 28 ES dalībvalstīs, bet konkrētu gadījumu izpēti veica 21 dalībvalstī (t. i., pētījumu neveica Dānijā, Igaunijā, Latvijā, Luksemburgā, Rumānijā, Slovēnijā un Zviedrijā, daļēji tāpēc, ka bija ierobežoti resursi). Tika nodrošināti dažādu ģeogrāfisko reģionu tvērumi, kā arī atšķirīgas ekonomiskās situācijas un tiesiskās tradīcijas. Veicot konkrētu gadījumu izpēti, notika 616 ekspertu intervijas ar dažādām profesionālajām grupām, kuras strādā darbaspēka ekspluatācijas novēršanas jomā, piemēram, darba inspekcija, policija, tiesneši un darba ņēmēju un darba devēju pārstāvji, kā arī 24 fokusgrupu diskusijas, kurās piedalījās jauktas dažādu speciālistu grupas.

Ieguva arī 217 gadījumu izpēti piemērus par smagu darbaspēka ekspluatāciju, pamatojoties uz informāciju, kuru sniedza dalībvalstu speciālisti. Šie piemēri atspoguļo īstus notikumus un koncentrējas uz darba ņēmēju ekspluatācijas pieredzi. Raksturoto situāciju juridiska klasifikācija nav iespējama lielākoties visaptverošas informācijas trūkuma dēļ. Taču daži no piemēriem varētu attiekties uz cilvēku tirdzniecību.

1. attēls. Darbaspēka ekspluatācijas veidi un smagums

Piezīme. Cietušie visa veida ekspluatācijā, kas norādīta šajā attēlā, var arī būt cilvēku tirdzniecībā cietušie, ja tā atbilst visiem cilvēku tirdzniecības definīcijas elementiem, kas norādīti Direktīvas par cilvēku tirdzniecības apkarošanu 2. pantā, kā tas attiecināts dalībvalstu tiesību aktos.

Avots: FRA, 2015. gads.

Koncentrēšanās uz riska faktoriem

FRA pētījuma mērķis ir palīdzēt Eiropas Savienības iestādēm un dalībvalstīm novērst smagu darbaspēka ekspluatāciju, uzraudzīt situācijas, kurās rodas smaga darbaspēka ekspluatācija, un realitātē nodrošināt cietušo tiesības saņemt tiesībaizsardzību. Konkrētāk, tas norāda:

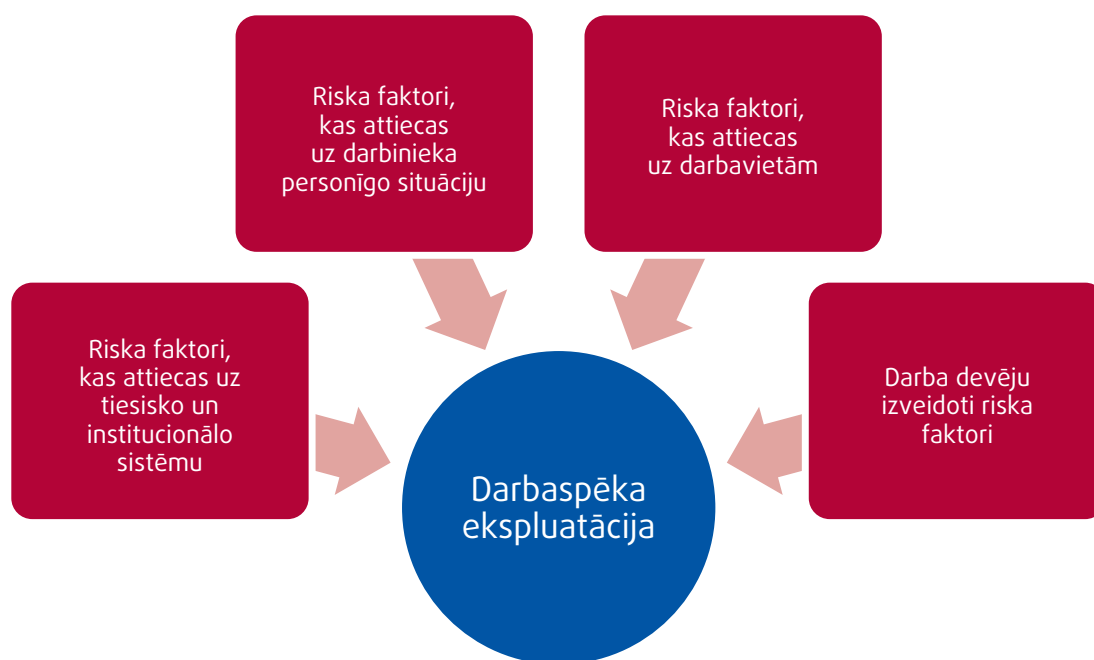
- faktorus, kuri pakļauj riskam darba ņēmējus, kuri pārvietojas ES teritorijā vai dodas uz ES, pieredzēt smagu darbaspēka ekspluatāciju valstī, kurā viņi strādā (risku faktori);
- kā ES iestādes un dalībvalstis reaģē uz šiem riska faktoriem, kad nepieciešams veikt
 - profilaksi;
 - uzraudzību, tostarp nosakot tiesisko un institucionālo regulējumu, lai varētu izsekot darbaspēka ekspluatācijas gadījumus, jo sevišķi darba inspekcijai vai citām valsts sektora iestādēm veicot pārbaudes darba vietā;
 - pasākumus, kuri pēc smagas darbaspēka ekspluatācijas atklāšanas ļauj cietušajiem saņemt tiesībaizsardzību, piemēram,

mērķtiecīgus atbalsta pakalpojumus, sniedzot informāciju par gadījumu un cietušā tiesībām, nodrošinot efektīvu izmeklēšanu un kriminālvajāšanu, kā arī preventīvas sankcijas.

Riska faktori ir grupēti saskaņā ar tiesisko un institucionālo regulējumu, darba ņēmēja situāciju, darbavietas īpatnībām vai darba devēja rīcību (skatīt 2. attēlu).

Ņemot vērā ekspluatējošu darba apstākļu bīstamību, ES dalībvalstīm ir jāpilda pienākums veikt papildu likumības pārbaudes. Darba ņēmējiem no citas valsts, kuri saskaras ar smagas ekspluatācijas nopietnu risku, kas radies risku faktoru uzkrāšanās rezultātā, ir tiesības izmantot kompetento iestāžu pieņemtos aizsargpasākumus. Tāpēc, riskiem uzkrājoties, dalībvalstīm ir pienākums, kā norādīts ES tiesību aktos, veikt pārbaudes, lai atklātu darbaspēka ekspluatāciju, aizsargāt cietušos, izveidot tiesību aizsardzības mehānismus un nepieļaut nesodāmību.

2. attēls. Darbaspēka ekspluatācijas riska faktori

Avots: FRA, 2015. gads.

Būtiskākie secinājumi un uz pierādījumiem balstīta konsultācija

Profilakse

Izpratnes veicināšana un absolūtas neiecietības pret darbaspēka ekspluatāciju veicināšana

Intervētie speciālisti norādīja uz Eiropas valstu vispārējā sabiedrībā valdošo attieksmi kā iecietību pret darbaspēka ekspluatāciju, kam pakļauti darba ņēmēji no citām valstīm. Tiek uzskatīts, ka šādi darba ņēmēji brīvprātīgi (lai gan nabadzības un marginalizācijas dēļ) pieņem darbu ekspluatējošos apstākļos. Speciālistiem, kas iejaucas šādās situācijās, trūkst skaidras izpratnes par smagu darbaspēka ekspluatāciju, un tas pastiprina iespēju, ka ekspluatējošās situācijas netiks atpazītas vai nebūs prioritāras.

Šī iecietība pret darbaspēka ekspluatāciju ir ievērojamā pretstatā tiesiskajai situācijai. Darbaspēka ekspluatācijas smagākie veidi saskaņā ar ES un dalībvalstu tiesību aktiem ir vispārēji krimināli sodāmi, lai gan, šķiet, nepietiekami visaptveroši un konsekventi. Saskaņā ar pētījumu, jo sevišķi speciālistu

intervijām un gadījumu izpēti, ekspluatācija māj-saimniecības darbu nozarē, kuru skaitā ir, piemēram, tīrīšana un bērnu pieskatīšana vai vecu cilvēku aprūpe, vispārējai sabiedrībai ir "pelēkā zona", kas iespējami nojauc robežu starp morāli pieņemamu un nepieņemamu praksi.

FRA atzinums

ES dalībvalstīm jāpalielina izpratne vispārējā sabiedrībā par smagas darbaspēka ekspluatācijas esamību, kurai pakļauti darba ņēmēji, kuri pārvietojas ES teritorijā vai dodas uz ES, un jāpastiprina centieni veicināt absolūtu neiecietību pret šādu darba ņēmēju ekspluatāciju, tostarp ekspluatāciju privātās māj-saimniecībās.

Mērķtiecīga izpratnes veicināšana un apmācība

Speciālisti vairākās ES dalībvalstīs ziņoja, ka darbaspēka ekspluatācijas daudzie veidi un ar tiem saistītās tiesību normas neļauj skaidri noteikt, kad sākas smagas darbaspēka ekspluatācijas noziedzīgie veidi.

Viņi norādīja uz grūtībām, piemērojot daudzveidīgās tiesiskās kategorijas un izprotot smagas darbaspēka ekspluatācijas dažādos veidus, kuriem pakļauti darba ņēmēji no citām valstīm, un to pamatcēloņus. Ekspluatācijas daudzo veidu labāka pārzināšana un izpratne palīdzētu darba inspektoriem un policijas virsniekiem identificēt šādus gadījumus.

Speciālisti intervijās norādīja, ka valsts iestāžu uzdevumi, kontrolējot migrāciju un apzinot un atbalstot smagā ekspluatācijā cietušos, var radīt konfliktējošus pienākumus un prasības. Darba inspektoriem un policijas virsniekiem jābūt instruētiem un apmācītiem piešķirt prioritāti cietušo pamattiesībām pār sabiedriskās kārtības jautājumiem, kad sastopas ar situāciju, kurā ekspluatēti nelegāli trešo valstu pilsoņi.

FRA atzinums

ES dalībvalstīm jānodrošina, lai organizāciju darbinieki, kuri sastopas ar darbaspēka ekspluatāciju, zinātu par smagas darbaspēka ekspluatācijas dažādajiem veidiem un to pamatcēloņiem, un būtu apmācīti atbilstīgi rīkoties. Darba inspektoriem un policijas virsniekiem jābūt instruētiem un apmācītiem piešķirt prioritāti smagā darbaspēka ekspluatācijā cietušo tiesībām pār uzdevumiem, kas saistīti ar migrācijas pārvaldību.

Eiropas Policijas akadēmija (CEPOL) un Eiropas Darba drošības un veselības aizsardzības aģentūra (EU-OSHA) tiek aicinātas atbalstīt dalībvalstis, īstenojot apmācību programmas, kuras palielina tiesībaizsardzības amatpersonu un darba inspektoru spējas noteikt un izmeklēt smagas darbaspēka ekspluatācijas gadījumus un iejaukties tādā veidā, kas ievēro to ekspluatēto darba ņēmēju tiesības, kuri pārvietojas ES teritorijā vai dodas uz ES. Šādas iniciatīvas varētu arī atbalstīt ES koordinators cilvēku tirdzniecības apkarošanas jomā.

Nozīmīga ir efektīva sadarbība starp publiskām un privātām organizācijām, un tā jābalsta uz kopīgas izpratnes par problēmām, kuras izraisījis darbaspēka ekspluatācija, skartajām pamattiesībām un nepieciešamo iejaukšanos.

tendenci jāuzskata arodbiedrību un NVO veiktās funkcijas, kad tās saskaras ar darba ņēmējiem, kuri pārvietojas ES teritorijā vai dodas uz ES, piemēram, kā tas ir Austrijā, Vācijā, Īrijā un Nīderlandē.

Tāpat skaidra un pozitīva tendence ir ES dalībvalstu vēstniecībām informēt par nodarbinātības tiesībām ārvalstu pilsoņus, kuri nolēmuši pārcelties uz šo dalībvalsti, vai pašu pilsoņus, kad viņi ierodas strādāt galamērķa valstī. Jāpiemin arī, ka Sezonas darbinieku direktīvas (2014/36/ES) 11. pants par obligātu pienākumu noteiks dalībvalstīm sniegt trešo valstu pilsoņiem arī rakstisku informāciju par tiesībām un pienākumiem, tostarp sūdzību procedūrām, saskaņā ar šo direktīvu, kad tās izsniegs atļauju sezonas darbam.

FRA atzinums

ES dalībvalstīm jānodrošina arodbiedrības un citas privātās organizācijas sniegt informāciju darba ņēmējiem pirms viņu aizbraukšanas, kā arī tad, kad viņi ierodas galamērķa valstī.

Jāapsver vēstniecību loma informācijas sniegšanā pirms aizbraukšanas vai ierašanās brīdī.

Pārredzamas darba tiesiskās attiecības

Intervētie speciālisti norādīja, ka darba attiecību pārredzamības trūkums ir faktors, kas palielina ekspluatācijas risku. Darba ņēmējiem bieži nav līguma, kas būtu sagatavots viņiem saprotamā valodā, vai vispār nav rakstiska līguma, vai arī viņi vairs nezina summu algai, kas viņiem pienākas, sarežģītās saistītās juridiskās situācijas dēļ, piemēram, tāpēc, ka iesaistīti nodarbinātības aģenti, apakšuzņēmēji vai darba devējs rīkojas tādā veidā, kas apgrūtina situāciju. Apzināšanās, ka trūkst darba tiesisko attiecību pārredzamības, ir signāls, kas norāda uz smagas darbaspēka ekspluatācijas iespējamību, un tāpēc ir jāceļ trauksme, piemēram, organizējot kampaņas vai vēstniecībām informējot trešo valstu pilsoņus, kad viņiem izdod vīzas.

Arodbiedrību un pilsoniskās sabiedrības organizāciju mudināšana vērsties pie un sniegt informāciju darba ņēmējiem, kuri pārvietojas ES teritorijā vai dodas uz ES

Daudzi respondenti uzskatīja, ka darba ņēmējiem ir svarīgi zināt par darba apstākļiem un savām tiesībām pirms ierašanās galamērķa valstī vai saņemt šādu informāciju ierodoties. Šajā sakarā par daudzsoļošu

FRA atzinums

ES dalībvalstīm jānodrošina, lai darba tiesisko attiecību pamatnoteikumi un apstākļi būtu pārredzami, dokumentēti un saprotami visā nodarbinātības laikā, it īpaši

- visiem darba ņēmējiem jāsaņem līgums valodā, kuru viņi saprot, vismaz līguma daļa, kas attiecas uz nodarbinātības pamatnoteikumiem;
- alga jāmaksā pārredzamā veidā un regulāri, bet vismaz reizi mēnesī, nevis tikai sezonas vai projekta noslēgumā.

Patērētāju tiesības zināt un uzņēmumu pienākums atklāt informāciju

ES dalībvalstīs, kurās bieži izmanto produktu zīmolu veidošanu, speciālistu uzskati par šādas prakses ieguvumiem ir atšķirīgi. Lai arī daudzi uzskata, ka, ļaujot patērētājiem pieņemt informētus lēmumus, var novērst darbaspēka ekspluatāciju, citi uzsvēra, ka marķēšanai ne vienmēr var uzticēties un tā ir jāuzlabo. Saskaņā ar Patērētāju tiesību direktīvas (2011/83/EK) 5. pantu patērētājiem jāsniedz informācija par viņu pirktu preču vai iegūto pakalpojumu galvenajām īpašībām. Patērētāji, kuriem nav vienaldzīgi humāni darba apstākļi, ir tiesīgi zināt, vai pastāv nopietns risks, ka produkts, ko viņi vēlas iegādāties, ir ticis ražots ekspluatējošos apstākļos.

FRA ATLASĪTĀ GADĪJUMA IZPĒTE

Eksploatētāji maldina patērētājus

Atklājās, ka zīmols “Happy Eggs”, kas piegādā olas Apvienotās Karalistes galvenajiem lielveikaliem, pārdeva olas, kuras vāca ekspluatēti lietuviešu strādnieki. Uzņēmums apgalvoja, ka dara “visu iespējamo, lai viņu fermas būtu patiešām laimīga vieta”. Taču komandu vadītājs, kurš pārraudzīja strādniekus, tos fiziski ietekmēja, atvilka no algas un piešķīra dzīvesvietu pārblīvētos apstākļos. Lai arī komandu vadītājam atņēma viņa darbības atļauju, netika izvirzīta kriminālsūdzība.

Tas attiecas uz uzņēmumu pienākumu atklāt informāciju, kas patērētājiem ļauj novērtēt saimnieciskās darbības ietekmi uz pamattiesībām. Svarīgs solis uzņēmumu “nefinanšu informācijas” pārredzamības uzlabošanai ir Atklāšanas direktīvas (2014/95/ES) grozījumi, kuri dalībvalstīm jātransponē līdz 2016. gada 6. decembrim. Lielu uzņēmumu un grupu pienākums ir ziņot par “ar darbiniekiem

saistītiem jautājumiem”, tostarp par īstenoto rīcību politiku un tās rezultātiem, riskiem un risku pārvaldību, kā arī rezultātu pamatrādītājiem. Saskaņā ar Atklāšanas direktīvas 2. pantu Komisija “sagatavo nesaistošas pamatnostādnes par metodoloģiju nefinanšu informācijas, tostarp nefinanšu rezultātu pamatrādītāju, sniegšanai gan par visu darbību kopumā, gan par atsevišķām nozarēm, lai uzņēmumiem atvieglotu būtiskas, lietderīgas un salīdzināmas nefinansiālas informācijas sniegšanu”.

FRA atzinums

ES iestādes un dalībvalstis tiek aicinātas ļaut patērētājiem labāk novērtēt smagas darbaspēka ekspluatācijas risku, kuru radījis piedāvātais produkts vai pakalpojums. Šādas informācijas sniegšana varētu būt:

- efektīvas un uzticamas sertifikācijas un zīmola veidošanas sistēmas tādu uzņēmumu produktiem, kuras ievēro darba ņēmēju tiesības;
- tādu darba devēju un darbā pieņemēju publiski reģistri, kuri ir tiesāti par darbaspēka ekspluatāciju, ja vien tie nav veikuši pietiekamus pasākumus, lai uzticami nepieļautu turpmākus ekspluatācijas gadījumus.

Komisija, sniedzot norādījumus un ziņojot par grozītās atklāšanas direktīvas īstenošanu, varētu pievērst pietiekošu uzmanību tādas politikas atklāšanai, kura attiecas uz darba ņēmēju apstākļu vienlīdzību un drošības pasākumiem pret ekspluatējošu darba apstākļu riska faktoriem gan kopumā, gan par atsevišķām nozarēm. Īpašu uzmanību var pievērt tām ekonomikas nozarēm, kurās ir īpaša nosliece uz darbaspēka ekspluatāciju.

Drošības pasākumi publiskā iepirkuma procedūrās

Intervētie speciālisti atcerējās lietas, kurās darbaspēka ekspluatācija notika valsts iestāžu ierosinātu projektu laikā. Šādas situācijas arī sastopamas dažādās gadījuma izpētēs. Tas norāda uz ES iestāžu, struktūru, biroju un aģentūru, kā arī dalībvalstu atbildību izvairīties no ekspluatējošas prakses finansiālas atbalstīšanas.

FRA ATLASĪTĀ GADĪJUMA IZPĒTE

Publiskais iepirkums

Piemēram, 2005. gadā indiešu vīriešu grupa, kuru bija pieņēmis darbā Saūda Arābijas apakšuzņēmējs, strādāja Maltā pie liela apjoma valsts finansēta infrastruktūras projekta. Viņu darbu nepietiekami apmaksāja (daudz mazāk nekā likumā noteiktās minimālās algas apmērā), un nebija atļauts ņemt slimības atvaļinājumu vai brīvdienas. Arī maksu par saņemto nelielo daudzumu pārtikas un standartiem neatbilstošo dzīvesvietu atvilka no algas. Trešā puse par to informēja darba inspekciju, bet arodbiedrība izdarīja politisko spiedienu uz valdību, izmantojot plašsaziņas līdzekļus tā vietā, lai izskatītu lietu tiesā, jo "finansiāli sodi darba devējiem ir minimāli". Arodbiedrība sniedza juridisku palīdzību darbiniekiem un mobilizēja viņu vēstniecību: rezultātā darbinieki saņēma pilnīgu kompensāciju, tostarp samaksu par virsstundām atbilstīgi vietējai minimālajai algai.

Saskaņā ar Hartas 31. pantu ES uzņēmējdarbības līgumslēdzējiem un apakšlīgumu slēdzējiem ir pienākums ievērot to daba ņēmēju, kuri pārvietojas ES teritorijā vai dodas uz ES, tiesības uz pieņemamiem darba apstākļiem, jo sevišķi visās publiskā iepirkuma procedūrās. Jo sevišķi, kad ES dalībvalstis īsteno tiesību aktu paketi par publiskā iepirkuma procedūrām, kuru pieņēma 2014. gada februārī, tām ir saistoša Harta, tostarp 5. un 31. pants.

FRA atzinums

ES dalībvalstīm īstenojot tiesību aktu paketi par publiskā iepirkuma procedūrām, kuru pieņēma 2014. gada februārī, tās ir aicinātas īpašu uzmanību pievērst nepieciešamībai izvairīties no darbaspēka ekspluatācijas finansiālas atbalstīšanas, parakstot līgumu vai apakšlīgumu ar uzņēmumiem, kuri iesaistīti darba ņēmēju ekspluatācijā.

ES iestādes, struktūras, biroji un aģentūras, kas veic publiskā iepirkuma procedūras, tiek mudinātas sniegt piemēru un pievērst pienācīgu uzmanību, lai novērstu apakšuzņēmumu veiktu darbaspēka ekspluatāciju.

Darbavietu uzraudzība un pārbaudes

Visaptverošas un efektīvas pārbažu un uzraudzības sistēmas

Respondenti uzskatīja, ka visās profesionālajās grupās efektīvas uzraudzības trūkums ir svarīgs riska faktors, kas veicina smagu darbaspēka ekspluatāciju. Organizāciju pārstāvji, kas aizstāvēja darba ņēmēju tiesības, darba devēju organizācijas un tiesneši atzina pietiekamas uzraudzības trūkumu par visnozīmīgāko institucionālo riska faktoru. Dalībvalstīm jābūt gatavām veikt vairāk pārbažu darbavietā un uzlabot to efektivitāti, pienācīgu uzmanību pievēršot darbaspēka ekspluatācijas riska faktoriem. Turklāt speciālisti uzsvēra to, cik svarīga ir sadarbība starp darba inspektoriem un policiju.

Saskaņā ar speciālistu teikto grūtības rodas, jo pārbaudēs vispār nav iekļauts konkrēts darbs, piemēram, lauksaimniecības darbs, kuru veic privātpašumā, vai māsaimniecības darbs. Tāpat FRA 2011. gadā publicētajā ziņojumā "Nelegālu migrantu nodarbinātība māsaimniecībā" uzsvērts, ka "tiesiskajā regulējumā ir jāparedz darba inspekciju pārbaudes māsaimniecībās nodarbināto personu darbavietās, lai garantētu drošus un pieklāņīgus darba apstākļus"¹

Ņemot vērā konkrētu gadījumu izpētē identificētos riska faktorus, uzraudzībai jābūt vērstai uz grupām, kas ir pakļautas paaugstinātam ekspluatācijas riskam, piemēram, nelegāli nodarbinātas personas, sezonas darbinieki, pagaidu nodarbinātības aģentūru darba ņēmēji un personas ar fiktīvu pašnodarbinātā statusu. Pētījumā atklāja, ka tā vietā, lai koncentrētos uz šādām grupām, uzraudzība bieži vien notiek tikai atsevišķās ekonomikas nozarēs, kuras uzskata par īpaši pakļautām darbaspēka ekspluatācijai. Jāizmanto pētījuma konstatējumi par dažādu riska faktoru atbilstību, lai varētu izstrādāt efektīvākas un mērķtiecīgākas stratēģijas smagas darbaspēka ekspluatācijas atklāšanai.

Konkrētu gadījumu izpētē arī atklāja darbaspēka ekspluatācijas riskus, kurus rada fakts, ka darba ņēmējus nepieņem darbā tieši pats uzņēmums, kuram viņi strādās, bet darbā pieņemšanas aģentūra vai apakšuzņēmējs (t. i., fiziska persona vai juridiska persona, kura veic daļu no iepriekšēja līguma parakstīšanas pienākumiem vai tos visus).

¹ FRA (2011), *Migrants in an irregular situation employed in domestic work: fundamental rights challenges for the European Union and its Member States*. Luksemburga, Publikāciju birojs, 9. un 30. lpp.

FRA ATLASĪTĀ GADĪJUMA IZPĒTE

Darbā pieņemšanas aģentūras

Tīrīšanas uzņēmumā Somijā strādāja sešdesmit astoņi Ķīnas pilsoņi. Viņus pieņēma somu darbā pieņemšanas aģentūra, kurai palīdzēja ķīniešu darbā pieņemšanas aģentūra, darba ņēmējiem radot neskaidru situāciju, jo viņi nesaprata, kurš pārstāv darbā pieņemšanas aģentūru un kurš pārstāv tīrīšanas uzņēmumu. Šī neskaidrība atspoguļojās kriminālprocesā, jo atcēla apsūdzību pret somu darbā pieņemšanas aģentūru par pārmērīgu diskrimināciju darbā tāpēc, ka konstatēja, ka darbā pieņemšanas aģentūra nedarbojās darba devēja interesēs. Tādējādi likumpārkāpējus nesodīja, neskatoties uz to kriminālvajāšanu par pārmērīgu diskrimināciju darbā un pastiprinātu augļošanu. Cietušie nesaņēma kompensāciju vai darbā pieņemšanas maksas atmaksu, kā arī viņiem bija jāsedz daļa no juridisko pakalpojumu maksām.

Saskaņā ar intervēto speciālistu teikto sarežģītā juridiskā situācijā darba ņēmējiem, kuri pārvietojas ES teritorijā vai dodas uz ES, ir grūtāk izprast savas tiesības vai pieejamos tiesiskās aizsardzības līdzekļus, šādi palielinot ekspluatēšanas risku. Tas jo sevišķi aktuāli ir tad, kad iesaistīti uzņēmumi dažādās dalībvalstīs. Turklāt šādos apstākļos ir grūtāk novērtēt darba ņēmēju tiesību pārkāpumus. Nepieciešams pastiprināt centienus uzraudzīt šādas sarežģītas situācijas un izmeklēt aizdomīgus gadījumus, un tam var būt nepieciešama efektīva sadarbība starp valsts sektora iestādēm no vairāk nekā vienas dalībvalsts.

Starptautiskā darba organizācijas (SDO) Konvencijas par privātām nodarbinātības aģentūrām² 7. pantā skaidri noteikts, ka šādas "aģentūras neiekasē no darba ņēmējiem nekādu tiešu vai netiešu, pilnu vai daļēju samaksu vai nodevu". Nodarbinātības pakalpojumu apmaksu sedz darba devēji. Praktiski nav pieņemami nekādi izņēmumi šim noteikumam attiecībā uz darba ņēmējiem, kuri meklē darbu, kam nav vajadzīgas ne augsti kvalificētas prasmes, ne vadības kompetence. Tomēr speciālistu intervijas un gadījumu izpēte liecina, ka darbā pieņemēji nosaka darba ņēmējiem pārmērīgu maksu, pakļaujot viņus parādu verdzībai un padarot īpaši neaizsargātus pret smagu ekspluatāciju. Tāpēc uzraudzības struktūrām īpaša uzmanība jāpievērš nodarbinātības aģentūru darbībai.

FRA atzinums

ES dalībvalstīm jānodrošina visaptveroša darba apstākļu pārbaudes sistēma, kas ir pietiekami efektīva, lai atbilstu atzītiem standartiem.

- Šajā sakarā jābūt spēkā tiesību aktiem, kuri skaidri nosaka valsts sektora iestādēm uzraudzīt darba apstākļus, kuros atrodas darba ņēmēji, kuri pārvietojas ES teritorijā vai dodas uz ES, un veikt pietiekamu pārbaudu skaitu.
- Šai iestādei jābūt pietiekamam personālam, kurš ir atbilstīgi apmācīts, lai veiktu pārbaudes mērķtiecīgā un efektīvā veidā, tostarp izmantotu līdzekļus valodu barjeras pārvarēšanai. Tai jābūt pilnvarām un līdzekļiem, lai nodrošinātu kriminālprocesā derīgus pierādījumus, vai jābūt iespējai palauties uz efektīvu sadarbību ar policiju.
- Personālam, kurš nodarbojas ar uzraudzību, jābūt apmācītam praksē izprast un novērtēt smagas darbaspēka ekspluatācijas riska faktorus, jāpielāgo un jāorganizē savs darbs atbilstīgi šiem riska faktoriem, kā arī regulāri jāpārskata riska pārvaldības sistēma. Darbavietas pārbaudei stratēģiskā ievirze jāpamato ar visiem pieejamajiem pierādījumiem par attiecīgajiem riska faktoriem.
- ES dalībvalstīm jāpārskata noteikumi, jo sevišķi tie, kuri attiecas uz privātām fermām un māsasaimniecības darbu un kuri nosaka darbavietu neiekļaušanu pārbaudēs.
- ES dalībvalstīm jāizstrādā efektīvākas un mērķtiecīgākas stratēģijas, kas atklās smagas darbaspēka ekspluatācijas gadījumus un sauks likumpārkāpējus pie atbildības.
- ES dalībvalstīm jāuzlabo darbā pieņemšanas aģentūru uzraudzība un jānodrošina tādu likuma normu ieviešanu, kuras aizliedz maksas noteikšanu darba ņēmējiem.
- ES aģentūras, tostarp EU-OSHA, Eiropols (Eiropas Policijas birojs) un Eurojust (Eiropas Tiesu sadarbības vienība) ir aicinātas stiprināt pārrobežu sadarbību starp dalībvalstu iestādēm, kuru uzdevums ir uzraudzīt, veikt izmeklēšanu un kriminālvajāšanu smagas darbaspēka ekspluatācijas gadījumos, kad iesaistīta vairāk nekā viena dalībvalsts.

² Pieņemta 1997. gada 19. jūnijā Ženēvā, 85. Starptautiskās darba konferences sesijā.

Tiesu iestāžu pieejamība cietušajiem

Krimināltiesību normas, kas aizsargā darba ņēmējus, kuri pārvietojas ES teritorijā vai dodas uz ES, no smagas darbaspēka ekspluatācijas

Pētījums atklāja, ka dalībvalstīs ir ļoti atšķirīgs stāvoklis attiecībā uz personu kategorijām, kuras krimināltiesību normas aizsargā no smagas darbaspēka ekspluatācijas darba attiecībās, sākot no nelegāliem trešo valstu pilsoņiem, līdz visām personām. Cilvēktiesību perspektīvā izšķiroši ir tas, ka, lai nodrošinātu tiesības uz taisnīgiem darba apstākļiem saskaņā ar Hartas 31. pantu un pārskatītās Eiropas Sociālās hartas 2. pantu, nepieciešama darba ņēmēju efektīva aizsardzība no smagiem pārkāpumiem. Ņemot vērā tiesības uz vienlīdzību likuma priekšā (Hartas 20. pants), rodas jautājums, kāpēc nelegālu trešo valstu pilsoņu tiesības uz pieklājīgiem darba apstākļiem aizsargā krimināltiesību normas, bet tādas pašas tiesības nav aizsargātas trešo valstu pilsoņiem, likumīgi dzīvojot ES, vai ES pilsoņiem. Tāpat vēlams, lai bērnu aizsardzība no smagas darbaspēka ekspluatācijas attiektos ne tikai uz nelegāliem trešo valstu pilsoņiem.

Turklāt daži ES dalībvalstu tiesību akti paredz, ka nelegālu trešo valstu pilsoņu nodarbināšana ir krimināli sodāma neatkarīgi no tā, vai viņus ekspluatē vai ne. Šādi tiesību akti pret pamatos atšķirīgām situācijām attiecas pilnīgi vienādi. Tādējādi darba ņēmēju tiesības nebūt pakļautiem ekspluatējošiem darba apstākļiem nav atzītas vai aizsargātas.

Piecās ES dalībvalstīs nodarījumu par nelegālu trešās valsts pilsoņa nodarbināšanu īpaši ekspluatējošos darba apstākļos soda ar maksimālo sodu, kas ir mazāks par diviem gadiem. Šāds sods neatspoguļo to pamattiesību pārkāpumu smagumu, ar kuriem saskaras smagā darbaspēka ekspluatācijā cietušie. Citās ES dalībvalstīs visbiežāk sastopamie iespējamie sodi ir ieslodzījums uz termiņu, kas nepārsniedz trīs vai piecus gadus.

Direktīva par sankcijām pret darba devējiem dalībvalstīm nosaka pienākumu nodrošināt, lai juridiskās personas varētu saukt pie atbildības par nelegālu trešo valstu pilsoņu nodarbināšanu īpaši ekspluatējošos darba apstākļos, ja šāds nodarījums veikts pašu labumam. Līdzīgs noteikums ir iekļauts Direktīvas par cilvēku tirdzniecības apkarošanu (2011/36/ES) 5. pantā. Juridisko personu sodiem jābūt efektīviem un atturošiem. Tomēr intervētie

eksperti norādīja, ka pret uzņēmumiem (kā juridiskajām personām) vērstās sankcijas praksē neatspoguļo iesaistīto tiesību pārkāpumu smagumu. Tāpēc varētu turpināt pētīt Direktīvas par sankcijām pret darba devējiem efektivitāti praksē. Turklāt Direktīva par sankcijām pret darba devējiem norāda uz iespēju iekļaut ekspluatējošos darba devējus publiskā "melnajā sarakstā" (12. panta 2. punkts), bet to praksē īsteno tikai dažas ES dalībvalstis.

FRA ATLASĪTĀ GADĪJUMA IZPĒTE

Nelegāli migranti

Boliviešu sieviete, kura valstī atradās nelegāli, strādāja par aprūpētāju mājaimniecībā Itālijā. Viņa strādāja ilgas stundas un saņēma nelielu samaksu. Darba devējs izmantoja viņas nelegālo stāvokli, lai viņu iebiedētu.

Ekvadoriešu sieviete Spānijā darīja mājaimniecības darbus un rūpējās par padzīvojušu personu. Viņai bija jāstrādā garas maiņas, bet par to atbilstīgi nemaksāja. Viņa vērsās pēc palīdzības NVO, bet neiesniedza sūdzību.

Īrijā nigēriešu meitene strādāja kādā ģimenē un rūpējās par bērnu; viņai neļāva kontaktēties ar ģimeni vai citiem cilvēkiem. Viņas darba devējs arī ierobežoja fizisku pārvietošanos, taču, kad viņa sūdzējās, viņai draudēja, ka sūtīsot atpakaļ uz Nigēriju.

Respondenti Ungārijā par bieži ekspluatētu grupu nosauca rumāņu sievietes, kuras aprūpē padzīvojušas personas.

FRA atzinums

ES iestādēm un dalībvalstīm jāpārskata attiecīgās ES direktīvas un krimināllikumu normas nolūkā garantēt visiem darba ņēmējiem vienlīdzīgu un efektīvu aizsardzību no smagas darbaspēka ekspluatācijas.

Visaptverošām un efektīvām krimināllikumu normām jāparedz atbildība uzņēmumiem, kas kā juridiskas personas rīkojas kā darba devēji; valstu tiesību aktos jāiekļauj un efektīvi jāīsteno pietiekami atturošas sankcijas pret juridiskajām personām. Turklāt ES dalībvalstīm jāpārskata to tiesību normu efektivitāti, kuras paredz:

- *slēgšanu vai licenču anulēšanu iestādēm, kuras notiesātas par smagu darbaspēka ekspluatāciju;*
- *iespēju publicēt tādu darba devēju sarakstu, kuri notiesāti par smagu darbaspēka ekspluatāciju.*

Pilnvaru paplašināšana iestādēm, kuras nodarbojas ar cilvēku tirdzniecības apkarošanu, iekļaujot visu veidu smagu darbaspēka ekspluatāciju

Konkrētu gadījumu izpēte liecina, ka iestādēm, kuras nodarbojas ar pārbaudēm, tiesībaizsardzību, cietušo atbalstu un valsts apsūdzību, nepieciešams ieguldīt vairāk resursu, lai novērstu šajā ziņojumā norādītās problēmas. Tomēr šādus ieguldījumus institucionālajā regulējumā nevajadzētu vērst uz konkrētu darbaspēka ekspluatācijas veidu. Plašākā perspektīvā tos jācenšas vērst uz darbaspēka ekspluatācijas visiem noziedzīgajiem veidiem, kuru diapazons ir no verdzības līdz smagai darbaspēka ekspluatācijai tādā nozīmē, kā norādīts Direktīvā par sankcijām pret darba devējiem. Ņemot vērā smagas darbaspēka ekspluatācijas mērogu, steidzami ir nepieciešams paplašināt pilnvaras iestādēm, kuras nodarbojas ar cilvēku tirdzniecības apkarošanu.

Gan speciālistu intervijas, gan gadījumu izpēte norāda uz grūtībām, kuras rodas, kad atbalsta dienesti, specializētās policijas vienības vai specializētie prokurori ir pieejami, lai risinātu cilvēku tirdzniecības gadījumus, bet ne smagas darbaspēka ekspluatācijas lietas, jo sevišķi attiecībā uz ekspluatācijas veidiem, kas rodas darba attiecībās, kuras atrunātas Direktīvas par sankcijām pret darba devējiem 9. pantā. Piemēram, attiecībā uz cietušo atbalstu divās trešdaļās ES dalībvalstīs, kurās veica konkrētu gadījumu izpēti, speciālisti atzina, ka cietušo atbalsta pakalpojumi neeksistē vai praksē ir neefektīvi, kā arī pakalpojumi, kuri ir paredzēti tieši cietušajiem no darbaspēka ekspluatācijas, ir ļoti maz, bet daudzi pakalpojumi sniedzēji šādus cietušos pavisam izslēdz, jo vien nav iesaistīta cilvēku tirdzniecība vai vardarbība.

Pamatojoties uz šo pierādījumu, var ieteikt paplašināt pilnvaras iestādēm, kuras nodarbojas ar cilvēku tirdzniecības apkarošanu ES vai dalībvalsts līmenī, lai ietvertu darbaspēka ekspluatācijas visus noziedzīgos veidus, kuriem pakļautas personas, kuras ieraušas no citas valsts. Tas ietvertu arī ekspluatāciju, kura veikta īpaši ekspluatējošos darba apstākļos, cilvēku tirdzniecībā cietušo ekspluatēšanu, kuru veic darba devējs, kurš nav iesaistīts cilvēku tirdzniecības procesā, un nepilngadīgo nelegālu nodarbinātību (Direktīvas par sankcijām pret darba devējiem 9. panta 1. punkta c) līdz e) apakšpunkts).

FRA atzinums

ES iestādēm un dalībvalstīm jāpārskata pilnvaras iestādēm, kuru uzdevums ir vērsties pret cilvēku tirdzniecību vai koordinēt šādu darbību, nolūkā paplašināt to pienākumus, kas ietvertu citus nodarījumus, tostarp tādus, kuri atrunāti Direktīvā par sankcijām pret darba devējiem.

Jāpārskata instrumenti un mehānismi, kuri izveidoti, lai cīnītos pret cilvēku tirdzniecību, piemēram, nosūtīšanas mehānismi vai pagaidu uzturēšanās atļaujas, nolūkā paplašināt to darbības jomu, ietverot smagas darbaspēka ekspluatācijas lietas, kuras nav saistītas ar cilvēku tirdzniecību.

Cietušo mudināšana ziņot, atalgojot ar uzturēšanās atļauju piešķiršanu

Pētījuma konstatējumi liecina, ka smagā darbaspēka ekspluatācijā cietušie, kuri valstī atrodas nelegāli, neziņo valsts sektora iestādēm, jo viņus attur nelegālais statuss. Speciālisti kā galveno iemeslu tam, ka cietušie par savu ekspluatāciju neziņo policijai, min bailes no tā, ka būs jāpamet valsts. Saskaņā ar Cietušo tiesību direktīvas (2012/29/ES) 10. apsvērumu cietušā tiesības tikt atzītam par cietušo un saņemt tiesībaizsardzību nedrīkst būt atkarīgas no uzturēšanās statusa. Tomēr realitātē smagā darbaspēka ekspluatācijā cietušo, kuri valstī atrodas nelegāli, tiesības saņemt tiesībaizsardzību joprojām ir teorētiskas, ja viņiem nepiedāvā tādu drošu iespēju kā legalizēt savu uzturēšanos. Šāda iespēja vienlaikus uzlabotu krimināltiesību sistēmas funkcionēšanu un grautu nesodāmības apziņu likumpārkāpējiem par smagu darbaspēka ekspluatāciju.

Direktīvas par cilvēku tirdzniecības apkarošanu 11. pants nosaka ES dalībvalstīm pienākumu veikt “vajadzīgos pasākumus, lai nodrošinātu, ka upuriem tiek sniegta palīdzība un atbalsts”, ļaujot viņiem izmantot savas tiesības kā noziegumos cietušajiem, un ES dalībvalstīm jānodrošina, lai šādu palīdzību un atbalstu cietušajiem sniedz neatkarīgi no tā, vai cietušais vēlas sadarboties kriminālizmeklēšanā, kriminālvajāšanā vai tiesā. Tomēr šāds apgalvojums sniegts, “neskarot” Direktīvu par uzturēšanās atļaujām (2004/81/EK). Tas ir radikāls ierobežojums. Praksē Direktīva par uzturēšanās atļaujām ievērojami ierobežo cietušo tiesības saņemt atbalsta dienestu

pakalpojumus un tiesībaizsardzību, ieviešot nosacījumus par uzturēšanās atļaujas piešķiršanu cilvēku tirdzniecībā cietušajiem, kuri demonstrē skaidru nodomu sadarboties ar tiesībaizsardzības iestādēm. Jāņem vērā, ka Eiropas Padomes konvencija par cīņu pret cilvēku tirdzniecību (CETS Nr. 197), kuru ratificējušas visas ES dalībvalstis, izņemot Čehijas Republiku, 14. pantā nosaka tiesības atbalstošāku pieeju, to situāciju starpā, kurās cietušajiem jāizsniedz atjaunojama uzturēšanās atļauja, iekļaujot arī situācijas, kurās "kompetentā iestāde uzskata, ka viņu uzturēšanās valstī ir nepieciešama viņu personīgā stāvokļa dēļ".

Turklāt saskaņā ar Eiropas Komisijas 2014. gada oktobra paziņojumu par Direktīvas par uzturēšanās atļaujām piemērošanu sešas ES dalībvalstis izsniedz uzturēšanās atļaujas neatkarīgi no cietušā sadarbšanās, bet vēl citas septiņas dalībvalstis pieļauj izņēmumus.

Nepārprotami pastāv arī nesaskaņotība starp Direktīvu par uzturēšanās atļaujām un dalībvalstu pienākumiem saskaņā ar Hartu. Saskaņā ar Hartas 47. pantu, kurā paredz, ka cilvēku tirdzniecībā un cita veida smagā ekspluatācijā cietušos jānodrošina ar efektīvu tiesiskuma īstenošanu (līdz ar to arī jāizsniedz iespējas, jāiedrošina un jāatbalsta atbilstīgi viņu vajadzībām), atbilst ES dalībvalstu beznosacījumu pienākumiem neatkarīgi no tā, vai cietušais vēlas sadarboties. Tādējādi atbildībai jāgulstas uz valsts sektora iestādēm, kuras nodrošinātu tiesas iestāžu pieejamību, nevis uz cietušajiem, kuriem vispirms būtu jānopelna privilēģija saņemt atbalstu un piedalīties tiesvedībā. Šo tiesību praktiskā efektivitāte nedrīkst būt ierobežota ar nosacījumu, vai cietušais vēlas vai spēj atbalstīt policiju vai citu iestādi tās uzdevumu veikšanā. Šī konflikta dēļ var apgalvot, ka Hartas stāšanās spēkā padarījis nederīgu Direktīvu par uzturēšanās atļaujām. Juridiskās noteiktības un skaidrības nolūkā šo jautājumu nepieciešams atrisināt.

Eiropas Komisija savā 2014. gada oktobra paziņojumā Padomei un Eiropas Parlamentam par Direktīvas par uzturēšanās atļaujām piemērošanu paredzēja izvērtēt iespēju grozīt Direktīvu par uzturēšanās atļaujām.³

FRA atzinums

ES dalībvalstīm jānosaka pasākumi, kuri mudina smagā darbaspēka ekspluatācijā cietušos nākt klājā un ziņot uzraudzības iestādei vai policijai bez izraidīšanas riska. Tiem jābūt pasākumiem, kuri ES dalībvalstīm darba ņēmēju tiesību nopietnu pārkāpumu gadījumos ļautu viņiem piešķirt uzturēšanās atļauju, pamatojoties uz skaidriem juridiskajiem noteikumiem.

Turklāt dalībvalstīm jāapsver ieteikumi par to, kā cietušos un lieciniekus iedrošināt ziņot par noziegumu bez bažām par aizturēšanu, kā tas ir iekļauts FRA 2012. gada ieteikumu "Nelegālu migrantu aizturēšana — apsvērumi par pamattiesībām" 9. punktā.

ES iestādes tiek aicinātas apsvērt, vai nav nepieciešams pārskatīt Padomes Direktīvu 2004/81/EK par uzturēšanās atļauju, ko izdod trešo valstu valstspiederīgām personām, kuras ir cilvēku tirdzniecības upuri vai kurām ir palīdzēts nelegāli imigrēt un kuras sadarbojas ar kompetentajām iestādēm. Lai individuālas tiesības būtu efektīvi aizsargātas no cilvēku tirdzniecības saskaņā ar Hartas 5. pantu, kā arī cilvēku tirdzniecībā cietušajiem būtu nodrošināta tiesu iestāžu pieejamība saskaņā ar Hartas 47. pantu, ES dalībvalstīm jānosaka beznosacījumu pienākumi, kurus nekādā veidā neietekmē tas, vai cietušais sadarbojas ar policiju, atbalsta izmeklēšanu vai veic citus pakalpojumus sabiedrības interesēs. Šādas izmaiņas arī radītu nepieciešamību mainīt formulējumu Direktīvas par cilvēku tirdzniecības apkarošanu 11. panta 6. punktā un Direktīvas par sankcijām pret darba devējiem 13. panta 4. punktā.

Mērķtiecīgu cietušo atbalsta pakalpojumu sniegšana

Visā visumā trūkst visaptverošas atbalsta pakalpojumu sistēmas, kas paredzētas cietušajiem no darba ekspluatācijas smagākajiem veidiem, bet daudzi no esošajiem pakalpojumiem nav pieejami

³ Eiropas Komisija (2014a), *Komisijas paziņojums Padomei un Eiropas Parlamentam par Padomes Direktīvas 2004/81/EK par uzturēšanās atļauju, ko izdod trešo valstu valstspiederīgām personām, kuras ir cilvēku tirdzniecības upuri vai kurām ir palīdzēts nelegāli imigrēt un kuras sadarbojas ar kompetentajām iestādēm, piemērošanu*. COM(2014) 635 galīgā redakcija, Brisele, 2014. gada 17. oktobris

atsevišķām grupām. Speciālisti apstiprina, ka ne pret visiem cietušajiem ir vienāda attieksme. Kamēr vienām grupām ir piešķirta prioritāte, citas, piemēram, nelegālie migranti, ir neizdevīgā stāvoklī attiecībā uz piekļuvi atbalsta pakalpojumiem un aizsardzību kriminālprocesā.

FRA ATLASĪTĀ GADĪJUMA IZPĒTE

Piekļuve efektīviem atbalsta dienestu pakalpojumiem

Austrumeiropas izcelsmes trešās valsts pilsonis 2013. gadā ieradās Beļģijā bez uzturēšanās atļaujas, lai strādātu celtniecībā. Viņš strādāja ilgas stundas un saņēma ļoti zemu samaksu. Viņš slikti zināja vietējo valodu un Beļģijas iestādes, kā arī neziņoja par darba devēju, jo baidījās zaudēt darbu un ienākumus, kā arī nokļūt nepatīkšanās ar iestādēm sava nelegālā statusa dēļ. Sociālie darbinieki zināja par viņa stāvokli, bet konfidencialitātes dēļ bez viņa piekrišanas neziņoja policijai. Lai kā, cietušo atbalsts ir pieejams tikai tiem, kuri ir atzīti par cietušajiem no cilvēku tirdzniecības un kuri palīdz izmeklēšanā.

Saskaņā ar Cietušo tiesību direktīvas 8. pantu visiem cietušajiem ir tiesības izmantot cietušo atbalsta dienestus saskaņā ar viņu vajadzībām. Cietušo atbalsta dienesti rīkojas viņu interesēs ir konfidenciali un pieejami bez maksas. Ja pakalpojumi nav pieejami, Hartas 47. pants cietušajam pieprasa efektīvas tiesību aizsardzības pieejamību.

FRA atzinums

ES dalībvalstīm jānodrošina, lai:

- visiem smagā darbaspēka ekspluatācijā cietušajiem būtu pieejami efektīvi atbalsta dienestu pakalpojumi, piemēram, paplašinot darbības jomu atbalsta dienestiem, kuri strādā ar cilvēku tirdzniecībā cietušajiem, lai ietvertu atbalsta pasākumu sniegšanu cita veida smagā darbaspēka ekspluatācijā cietušajiem;
- visu veidu smagā darbaspēka ekspluatācijā cietušajiem būtu pieejami cietušo nosūtīšanas mehānismi uz atbalsta dienestiem;
- darbaspēka ekspluatācijā cietušie nebūtu izslēgti no atbalsta dienestu pakalpojumu saņemšanas to nelegālās uzturēšanās dēļ;
- atbalsta dienestu pakalpojumi būtu vienlīdzīgi pieejami gan ES valstu, gan trešo valstu pilsoņiem.

Trešo personu pasākumu sekmēšana un uzlabošana

Kā speciālisti norādīja, ņemot vērā smagā darbaspēka ekspluatācijā cietušo nevēlēšanos nākt klājā un ziņot uzraudzības iestādei vai policijai, kā arī pietiekamu, aktīvu policijas izmeklēšanu trūkumu dēļ privātas vai valsts sektora organizāciju, kuras rīkojas, atbalstot darbaspēka ekspluatācijā cietušos, vai viņu intereses, tostarp arodbiedrību, darbībai varētu būt īpaša nozīme Direktīvas par sankcijām pret darba devējiem 13. panta kontekstā. Tomēr pētījums liecina, ka trešo personu pasākumus izmanto un kolektīvos prasījumus iesniedz reti, kā arī tos bieži vien nepieļauj tiesību akti. Ja tie ir pieļaujami, tos reti izmanto darbaspēka ekspluatācijas gadījumos. Trešo personu pasākumi arī varētu būt līdzekļi, kas tiesām ļautu efektīvāk risināt lietas, kurās lielam skaitam darba ņēmēju ir cietušā statuss un cietušā tiesības. FRA 2012. gadā publicētais ziņojums "Tiesas iestāžu pieejamība diskriminācijas gadījumos Eiropas Savienībā" norādīja uz trešo personu pasākumu priekšrocībām. Jāņem vērā, ka Sezonas darbinieku direktīvas 25. pants trešajām personām, kurām ir likumīgas intereses, lai nodrošinātu direktīvas noteikumu izpildi, ļauj iesniegt sūdzības vai iesaistīties civiltiesiskās vai administratīvās procedūrās sezonas darbinieku vārdā.

FRA atzinums

Lai nodrošinātu tiesas iestāžu pieejamību visiem smagā darbaspēka ekspluatācijā cietušajiem, dalībvalstīm jāsekmē (Direktīvas par sankcijām pret darba devējiem darbības jomā un ārpus tās), lai trešās personas, tostarp arodbiedrības un privātās apvienības, kas atbalsta darba ņēmējus, kuri pārvietojas ES teritorijā vai dodas uz ES, rīkojas, atbalstot no darbaspēka ekspluatācijas cietušos vai darbojoties viņu interesēs.

Kaitējuma kompensāciju un maksājumu atmaksas cietušajiem

Lai izprastu to, kas ir svarīgs cietušajiem, nepieciešams nopietni uztvert viņu ekonomiskos nolūkus. Speciālistu intervijās tika noskaidrots, ka par īpaši svarīgām tiek uzskatītas kompensāciju un maksājumu atmaksas, kā arī tās ir potenciāli stimulojošas, lai vairāk cietušo ziņotu policijai un meklētu tiesiskuma īstenošanu. Tomēr pētījums liecina, ka cietušajiem bieži vien ir grūti iegūt kompensāciju no likumpārkāpējiem, ne tikai tāpēc, ka uzņēmums, kas rīkojās kā darba devējs, paziņo par maksātne spēju, bet arī tāpēc, ka atbildīgās personas pazūd. Tāpēc kompensācijas no likumpārkāpējiem ir jāgarantē ar valsts kompensāciju fondiem.

FRA ATLASĪTĀ GADĪJUMA IZPĒTE

Cietušo tiesību aizsardzība

Vairāki Lietuvas pilsoņi Apvienotajā Karalistē strādāja fermās, kuras atradās Linkolnšīrā, kas ir labi zināms lauksaimniecības reģions. Viņu latviešu izcelsmes komandu vadītāja nodrošinātie dzīves un darba apstākļi bija ļoti slikti: dzīvošana "šķūņos" ar ierobežotu piekļuvi higiēnas aprīkojumam un ar ierobežotu kontaktu ar ārējo sabiedrību. Viņi bija no ārkārtīgi nabadzīgiem sabiedrības slāņiem. Situāciju uzraudzīja komandu vadītāju licencēšanas iestāde. Neskatoties uz to, netika izvirzīta kriminālsūdzība un cietušie nesaņēma savu tiesību aizsardzību, jo tika secināts, ka viņi nav ievesti cilvēku tirdzniecības nolūkā, tāpēc viņi nevarēja piekļūt tiesību aizsardzībai vai atbalstam, ko nodrošina valsts nosūtīšanas sistēma.

Taču šobrīd Kompensāciju direktīvas (2004/80/EK) 12. pants paredz valsts kompensāciju shēmas tikai tišos vardarbīgos noziegumos cietušajiem, tādējādi tas ļoti retos gadījumos attieksies uz smagā darbaspēka ekspluatācijā cietušajiem. Lai uz to reaģētu, Direktīvas par cilvēku tirdzniecības apkarošanu 11. pants nosaka dalībvalstīm, lai cilvēku tirdzniecībā cietušajiem būtu pieejamas valsts kompensāciju shēmas. Tam pretstatā Direktīvā par sankcijām pret darba devējiem šādu noteikumu nav. Attiecībā uz noziegumā cietušajiem valstīm ir pienākums viņiem nodrošināt tiesu iestāžu pieejamību. Tāpēc pret smagā darbaspēka ekspluatācijā cietušajiem — Direktīvas par cilvēku tirdzniecības apkarošanu 9. panta 1. punkta c) līdz e) apakšpunkta nozīmē — nedrīkst attiekties citādi nekā pret cilvēku tirdzniecībā cietušajiem.

Cietušo tiesību direktīvas 16. pantā atzītas cietušo tiesības kriminālprocesa laikā saņemt lēmumu par kompensācijas saņemšanu no likumpārkāpēja. Lai arī dalībvalstu tiesību akti pieļauj izņēmumus, Hartas 47. pants paredz, ka krimināltiesas atteikumu pieņemt lēmumu par kompensācijas prasībām jābūt iespējams pārskatīt citā tiesā.

FRA atzinums

ES iestādēm jāapsver iespēja grozīt Direktīvu par sankcijām pret darba devējiem, lai iekļautu noteikumu, kurš līdzīgs Direktīvas par cilvēku tirdzniecības apkarošanu 11. pantam saskaņā ar kuru dalībvalstis nodrošina, lai cilvēku tirdzniecībā cietušie varētu piekļūt esošajām valsts kompensāciju shēmām.

ES dalībvalstīm jānodrošina, lai krimināltiesas pieņem lēmumus par visām civiltiesiskajām prasībām, kuras iesniedz smagā darbaspēka ekspluatācijā cietušie, tostarp prasībām par maksājumu atmaksu, nevis nosūta cietušos uz civilietu tiesām. Dalībvalstīm jāapsver iespēja, lai tajos gadījumos, kad tiesnešiem trūkst pieredzes, lai pieņemtu lēmumus par civiltiesiskajām prasībām, tiem jākonsultējas ar civiltiesību tiesnešiem, nevis jānosūta cietušais uz civilietu tiesvedību.

Cietušo tiesību uz efektīvu policijas izmeklēšanu ievērošana

Cietušajiem ir tiesības uz rūpīgu un efektīvu izmeklēšanu, kuras laikā ir iespējams atrast un sodīt likumpārkāpēju. Lai nepieļautu nesodāmības apziņu pārkāpējiem par ārvalstu darba ņēmēju smagu ekspluatāciju, policijai nepieciešams reaģēt uz norādēm par darbaspēka ekspluatāciju tādā veidā, lai efektīvi sasniegtu mērķi — nodrošināt likumpārkāpēju sodīšanu, kā arī vienlaicīgi apzināties cietušo tiesības un viņu nedrošo situāciju.

Pētījumā atklāja, ka specializētās policijas vienības, kuras ir apmācītas un ar pieredzi cilvēku tirdzniecības un smagas darbaspēka ekspluatācijas apkarošanā, visticamāk, reaģētu efektīvāk nekā vispārējie policijas spēki attiecībā uz ekspluatācijas situācijām, kurā cietušie ir darba ņēmēji, kas pārvietoja ES teritorijā vai dodas uz ES. Šādas vienības labprātāk izturētos pret ekspluatētajiem darba ņēmējiem kā pret iespējamiem noziegumā cietušajiem pat tad, ja viņu uzturēšanās valstī ir nelegāla. Lai arī daudzās ES dalībvalstīs ir izveidotas specializētās vienības, kuru uzdevums ir izmeklēt cilvēku tirdzniecības gadījumus, Spānijā un Beļģijā ir izveidotas arī policijas vienības, kuras strādā ar smagas darbaspēka ekspluatācijas gadījumiem, ko var uzskatīt par daudzsoļošanas prakses piemēriem.

Specializētās policijas vienības īpaši noderīgas būtu gadījumos, kad nepieciešama policijas dienestu pārrobežu sadarbība. Bieži vien iestādēm no vairāk nekā vienas ES dalībvalsts nepieciešams iesaistīties situācijās, kuras attiecas uz apakšuzņēmējiem, norīkotajiem darba ņēmējiem, aģentūru darba ņēmējiem vai darbā pieņemējiem vai gadījumiem, kad cietušie vai liecinieki ir atgriezušies savā izcelsmes valstī pirms liecības sniegšanas. Lai arī speciālisti no Spānijas un Beļģijas uzsvēra izaicinājumus, ar kuriem saskaras pārrobežu izmeklēšanās, pārsteidzoši maz speciālistiem bija pieredze ar šādiem gadījumiem.

FRA atzinums

Lai uzlabotu policijas izmeklēšanu efektivitāti, ES dalībvalstīm jāizvērtē iespēja izveidot specializētās policijas vienības un ciešas sadarbības saites starp policiju un uzraudzības iestādēm, piemēram, darba inspekcijām un finanšu policiju.

Tāpat arī ir jāuzlabo pārrobežu sadarbība starp tiesībsardzības iestādēm un jāizveido tāds sadarbības līmenis, kurš ir sasniegts citās organizētās noziedzības jomās.

Turpmākā rīcība

Jā nav paredzēts ievērojami pastiprināt centienus aizsargāt darbaspēka standartus, pastāv risks, ka tie turpinās pasliktināties. Šo jautājumu nedrīkst atstāt globalizēto darbaspēku tirgu kompetencē, ņemot vērā milzīgās atšķirības dzīves līmenī un pieaugošo mobilitāti, kas spiež darba ņēmējus piekrist neatbilstošiem darba apstākļiem: nepieciešama stingra uzraudzība un kontrole, tostarp piemērojot krimināltiesību noteikumus īpaši smagiem pārkāpumiem.

“Nabadzība un labklājības samazināšanās nodrošina auglīgu augsni krimināli sodāmai ekspluatācijai. [...] Paredzēts, ka pieprasījums pēc lēta darbaspēka strauji pieaugs, jo strauji palielināsies pasaules patērētāju bāze, kas radīs lielāku ekspluatāciju jau tradicionāli visvairāk ietekmētajās nozarēs, piemēram, viesmīlības jomā, celtniecībā un tīrīšanas pakalpojumu jomā. Var tikt ietekmētas arī tādas nozares, kuras parasti ar to nesaskaras.”

(Eiropols (2015), “Nākotnes organizētās noziedzības izpēte”. Hāga, Eiropols, 26. lpp)

Nobeigumā nepieciešams uzsvērt tālāk norādītos punktus.

Tiesiskā regulējuma pilnveidošana, aizsargājot darba ņēmēju tiesības uz godīgiem un taisnīgiem darba apstākļiem

Nepieciešama ES līmeņa vienprātība par to, ka smaga darbaspēka ekspluatācija ir nepieņemama un visiem darba ņēmējiem ir tiesības uz efektīvu tiesību aizsardzību. Uz šo brīdi dažās ES dalībvalstīs krimināltiesību normas aizsargā no smagas ekspluatācijas tikai nelegālus trešo valstu pilsoņus. Citās aizsargāti ir

visi darba ņēmēji. Šīs neatbilstības atspoguļo skaidru un pamatotu standartu trūkumu.

Vienprātības trūkums arī traucē pārrobežu sadarbībai starp uzraudzības iestādēm un krimināltiesību sistēmām gadījumos, kad iesaistītas vairākas dalībvalstis, jo sevišķi tad, kad iesaistītas darbā pieņemšanas vai pagaidu darba aģentūras, darba ņēmēju norīkošana vai apakšuzņēmēju virkne, kā arī tad, kad cietušie vai liecinieki ir atgriezušies savā izcelsmes valstī pirms liecības sniegšanas. Krimināltiesību tuvināšana sadarbības pamatā liecinātu par normatīvu vienprātību un ievērojami uzlabotu sadarbību. Jāmeklē metodes, lai sekotu Direktīvas par cilvēku tirdzniecības apkarošanu piemēram un izmantotu LESD 87. panta 2. punktu kā iespējamu pamatu minimālo noteikumu pieņemšanai, lai varētu definēt noziedzīgus nodarījumus, īstenojot sociālo politiku.

Uzraudzības sistēmu, darbavietu pārbaužu un izmeklēšanu pilnveidošana

Īpaši nozīmīgas ir uzraudzības iestādes, kuras pilda pārraudzības funkcijas. Daudzām ES dalībvalstīm ievērojami jāuzlabo darbavietu pārbaudes. Dažās dalībvalstīs daudzsološa prakse ir palielinājusi uzraudzības vai regulēšanas efektivitāti, dažkārt uzsverot sadarbību starp darba inspekcijām un policiju.

Cietušo mudināšana ziņot

Tāpat nepieciešams paveikt vairāk, lai cietušos iedrošinātu un mudinātu ziņot darba inspekcijai un policijai par smagu darbaspēka ekspluatāciju. ES dalībvalstīm jānodrošina, lai cietušie būtu ieinteresētāki un viņiem būtu labākas iespējas piekļūt krimināltiesību sistēmai. Viens svarīgs faktors tā panākšanai ir maksājumu atmaksa un kompensāciju samaksa, ko apstiprina kriminālprocesa laikā.

FRA pētījums norāda uz daudzajiem šķēršļiem, ar kuriem saskaras cietušie, lai īstenotu tiesiskumu, kā arī atklāj daudzsološu praksi, lai vairotu informētību par tiesībām un atbalstītu cietušo tiesību atzīšanu. Arodbiedrības un citi pilsoniskās sabiedrības pārstāvji arvien vairāk apzinās savu svarīgo lomu šajā sakarā.

Specializēšanās un pārrobežu sadarbības stiprināšana visās smagas darbaspēka ekspluatācijas jomās

Jāapzinās, ka arvien vairāk migrantu smagā ekspluatācijā iesaistās noziedzīgie tīkli – bieži vien kā apšaubāmi darbā pieņēmēji un transnacionālas nodarbinātības aģentūras. Policijai un prokuroriem jāpastiprina centieni, lai nodrošinātu likumpārkāpēju sodīšanu. Dažas ES dalībvalstis ir izveidojušas specializētās policijas vienības, un tās arī sekmē pārrobežu sadarbību. Šī prakse ir vērtējama kā daudzsološa.

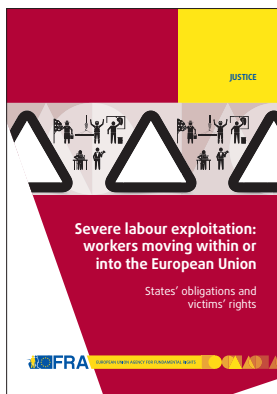
Lai cīnītos pret smagu darbaspēka ekspluatāciju, jāizmanto arī institucionālās struktūras, kuras izveidotas cīņai pret cilvēku tirdzniecību. Iestāžu sistēmas un procedūras, kuras vērstas tikai uz cilvēku tirdzniecību, nepietiekamu uzmanību velta smagai darbaspēka ekspluatācijai, kura neietilpst cilvēku tirdzniecības definīcijā.

Profilakses, tostarp saistošu standartu sistēmu un uzticamas zīmola veidošanas, uzlabošana

ES iestādes un dalībvalstis tiek aicinātas veicināt profilakses pasākumus, tostarp publiskā iepirkuma ietvaros procedūras, ar ko novērstu netīšu ekspluatētāju finansēšanu, un efektīvākas sistēmas standartu noteikšanai attiecībā uz pieņemamu darbu, kā arī produktu un pakalpojumu zīmola veidošana, kas atbilst šiem standartiem. Tas patērētājiem ļautu labāk novērtēt risku iegādāties lietas, kuras ražotas īpaši ekspluatējošos darba apstākļos.

Absolūtas neiecietības pret smagu darbaspēka ekspluatāciju veicināšana sabiedrībā

Absolūta neiecietība pret smagu darbaspēka ekspluatāciju ir visu darba ņēmēju sociālo tiesību un cilvēku cieņas aizsardzības pamatā, un tā ir svarīga daļa tām vērtībām, uz kurām ir dibināta ES. Politikiem, plašsaziņas līdzekļiem un citiem, kurus uzklasa sabiedrība, ir jāapzinās atbildība, kas ir neatdalāma no šīs privilēģijas.

Darba ņēmēju ekspluatācija nav izolēta un margināla parādība. Taču, neskatoties uz tās klātesamību ikdienā, smagai darbaspēka ekspluatācijai un tās negatīvajai ietekmei uz trešo valstu un ES pilsoņiem (gan kā darba ņēmējiem, gan kā patērētājiem) pētnieki nav veltījuši pietiekamu uzmanību. FRA veiktais plašais gadījumu un dokumentu izpētes darbs ir pirmais visaptverošais ieskaits tematā par dažādiem smagas darbaspēka ekspluatācijas noziedzīgiem veidiem, ekspluatējot darba ņēmējus, kuri pārvietojušies ES teritorijā vai ieradušies no trešās valsts. Tas cenšas aizpildīt spraugas zināšanās, tādējādi metot izaicinājumu pašreizējai nostājai, kura netieši akceptē smagu darbaspēka ekspluatāciju. Ziņojumā atklāti riska faktori, kuri veicina šādu ekspluatāciju un izskatīti līdzekļi situācijas uzlabošanai, kā arī izcelti izaicinājumi, ar kuriem saskaras ES iestādes un dalībvalstis, nodrošinot darba ņēmēju, kuri pārvietojas ES teritorijā vai ierodas ES, tiesību uz pieklājīgiem darba apstākļiem ievērošanu. Ar šo pētījumu tiecas palīdzēt ES iestādēm un dalībvalstīm novērst smagu darbaspēka ekspluatāciju, uzraudzīt situācijas, kurās rodas smaga darbaspēka ekspluatācija, un realitātē nodrošināt cietušo tiesības saņemt tiesībsardzību.

Papildu informācija

Pilnu FRA ziņojumu par darbaspēka smagiem ekspluatācijas veidiem — “Smaga darbaspēka ekspluatācija: darba ņēmēji, kuri pārvietojas ES teritorijā vai dodas uz ES. Valstu pienākumi un cietušo tiesības” (*Severe labour exploitation: workers moving within or into the European Union. States’ obligations and victims’ rights*) (2015) — skatiet <http://fra.europa.eu/en/publication/2015/severe-labour-exploitation-workers-moving-within-or-european-union>

Skatiet arī citas ar šo jomu saistītas FRA publikācijas

- FRA (2015), *Victims of crime in the EU: the extent and nature of support for victims* (Noziegumos cietušie Eiropas Savienībā: cietušo atbalsta apjoms un veids). Luksemburga, Publikāciju birojs, <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/victims-crime-eu-extent-and-nature-support-victims> (pieejams angļu valodā); skatiet arī kopsavilkumu, kas pieejams 23 ES valodās, <http://fra.europa.eu/en/publication/2015/victims-crime-eu-extent-and-nature-support-victims-summary>;
- FRA (2015), *Legal entry channels to the EU for persons in need of international protection: a toolbox*. Luksemburga, Publikāciju birojs, <http://fra.europa.eu/en/publication/2015/legal-entry-channels-eu-persons-need-international-protection-toolbox> (pieejams angļu valodā);
- FRA (2014), *Criminalisation of migrants in an irregular situation and of persons engaging with them*. Luksemburga, Publikāciju birojs, <http://fra.europa.eu/en/publication/2014/criminalisation-migrants-irregular-situation-and-persons-engaging-them> (pieejams angļu valodā);
- FRA (2013), *Fundamental rights at Europe’s southern sea borders* (Pamattiesības pie Eiropas dienvidu jūras robežām). Luksemburga, Publikāciju birojs, <http://fra.europa.eu/en/publication/2013/fundamental-rights-europes-southern-sea-borders> (pieejams angļu valodā); skatiet arī kopsavilkumu, kas pieejams vairākās ES valodās, <http://fra.europa.eu/en/publication/2013/fundamental-rights-europes-southern-sea-borders-summary>;
- FRA (2011), *Migrants in an irregular situation employed in domestic work: Fundamental rights challenges for the European Union and its Member States*. Luksemburga, Publikāciju birojs, <http://fra.europa.eu/en/publication/2012/migrants-irregular-situation-employed-domestic-work-fundamental-rights-challenges> (pieejams angļu, franču un vācu valodā).

Publikāciju birojs

© Eiropas Savienības Pamattiesību aģentūra, 2015. gads
Fotoattēli: © FRA

FRA — EIROPAS SAVIENĪBAS PAMATTIESĪBU AĢENTŪRA

Schwarzenbergplatz 11 — 1040, Vīne — Austrija
Tālr. +43 158030-0 — Fakss +43 158030-699
fra.europa.eu — info@fra.europa.eu
[facebook.com/fundamentalrights](https://www.facebook.com/fundamentalrights)
[linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency](https://www.linkedin.com/company/eu-fundamental-rights-agency)
twitter.com/EURightsAgency

Print: ISBN 978-92-9491-157-5, doi:10.2811/21461
PDF: ISBN 978-92-9491-168-1, doi:10.2811/390278